

SIMON MÁRTON

Mondatok a szavak nélküli világról

Rövid összefoglaló a japán versek fordítása kapcsán

Ha az általánosságban értett „japán irodalom” honi reprezentációjáról kellene néhány szót ejtenünk, vitán felül örömmel és elégedettséggel kellene szólnunk mindarról, amit e kérdésben tapasztalhatunk. Örömmel és elégedettséggel, mert ezt a nagy és lenyűgöző művekkel teli irodalmi hagyományt a jelentős földrajzi, nyelvi és kulturális távolság dacára hosszú évtizedek óta kiváló, elkötelezett fordítók egész sora igyekszik megismertetni a magyar olvasóközönsséggel. És örömmel és elégedettséggel, mert az ő munkájuknak hála, nemcsak a klasszikus, de a modern japán irodalom kiemelkedő műveiből is számtalan megjelenhetett már nívós magyar fordításban – hosszan sorolhatnánk a neveket Akutagava Rjúnoszukétól és Tanizaki Dzsunicisirótól kezdve Kavabata Jaszunarin, Abe Kóbón és Misima Jukión keresztül Kenzaburó Óéig, és tovább. Különösen örömteli, hogy a mondott régebbi és újabb klasszikusok mellett időnként egy-egy kortárs japán szerző művei is megjelenhetnek nálunk, ráadásul nem is csak a nemzetközi könyvkiadás vértengerén többnyire könnyűszerrel és lilomlábakkal átsétáló, bestseller szerzők, mint Murakami Haruki vagy – a nálunk talán kevésbé ismert – Josimoto Banana, de az olyanok is, mint Itojama Akiko vagy Kanehara Hitomi, akik mindketten a japán elsőkönyvesek hagyományosan legrangosabb elismerésének számító Akutagava-díj kitüntetettjei.

Ha az általánosságban értett „japán költészet” honi reprezentációjáról kellene azután néhány szót ejtenünk, bár a korábban említett öröm és elégedettség a kérdés minden vonatkozásában helytálló maradna, a kép már jóval differenciáltabb kéne legyen.

Egyfelől ugyanis például a sajtóságosságában és finomságában mindig vonzó japán kultúra egyik legnépszerűbb gyöngyszeme, a haiku, itthon is hosszú ideje töretlen népszerűségnek örvend, aminek alapját szintén számtalan kiváló fordítás megjelenése tette lehetővé. A nagy klasszikusok, Macuó Basó és Kobajasi Issza haikui ugyanúgy elérhetőek a magyar olvasók számára, mint Maszaoka Siki felkavaró versei, ráadásul Nacuisi Ban’ja, a World Haiku Association jelenlegi elnöke maga is több önálló magyar kötettel büszkélkedhet Vihar Judit fordítói munkájának köszönhetően. És Joszano Akiko és Isikava Takuboku verseiből szintén jelent meg válogatás a közelmúltban, Rjókan Taigu versei pedig Oravec Imre páratlan fordításában olvashatóak magyarul.

Másfelől az is tény, hogy a Magyarországon gazdagon és valóban kiemelkedő nívójú fordításokkal reprezentált japán irodalom költészete felé még számtalan fontos adósságunk van. Hogy honnan kellene kezdenünk, már egyéni nézőpont kérdése, mondhatjuk a 20. század elejét, a 19. század utolsó harmadát, vagy a II. világháború vége óta eltelt bő hetven évet. Csak hogy ennél régebbre ne menjünk. Egy biztos: ha csak az elmúlt százegynéhány évet vesszük, akkor is több tucatnyi nagyszerű japán költő – ilyen vagy olyan mértékű – lefordításával tartozunk.

Ez a késelem azonban nehézkesé teszi a pótlás megkezdését is. A közel-múltban elhunyt, nemzetközi híró Óoka Makoto, vagy a 87 éves, élő klasszikusnak számító Siraisi Kazuko érdemelne-e előbb magyar fordítást? Az elsősorban meszeszerzőként ismert, de költőként is csodálatos Mijazava Kendzsi, vagy az a Nisivaki Dzsunszaburó, aki nélkül jó eséllyel eleve nem lehetséges a 20. századi japán költészetéről érvényesen beszélni? Tavara Macsi, akinek *Sarada kinenbi* (サラダ記念日 – Saláta évforduló) című tankakötete milliós példányszámban fogyott a nyolcvanas évek végén, vagy Ibaragi Noriko, aki az ötvenes években írt, szívszorítóan szép, *Vatasi ga icsiban kirei datta toki* (わたしが一番きれいだったとき – Amikor a legszebb voltam) című verséről ismert mindmáig? Vagy a legfiatalabbak, az 1984-es születésű Kutani Kidzsi? És úgy hagyom itt abba a nevek sorolását, hogy a felszínt alig-alig karcoltam meg.

A fentiek alapján talán mondanom sem kell, de pályakezdő műfordítóként ez a terep ugyanannyira ellenállhatatlanul csábító, mint amennyire félelmetes is.

A saját válogatásom alapját Josimoto Takaaki költő és kritikus 1997-es mondata adta, amit még évekkel ezelőtt olvastam. „Japánban ma három professzionálisnak nevezhető költő van. Tamura Rjúicsi, Tanikava Suntaró és Josimaszu Gózó.” Hogy mit is értett pontosan Josimoto a „professzionális költőn”, azóta sem pontosan tudom, de a három említett szerző gazdag, lenyűgöző életművét így kezdtem el megismerni.

Róluk röviden.

Tamura Rjúicsi

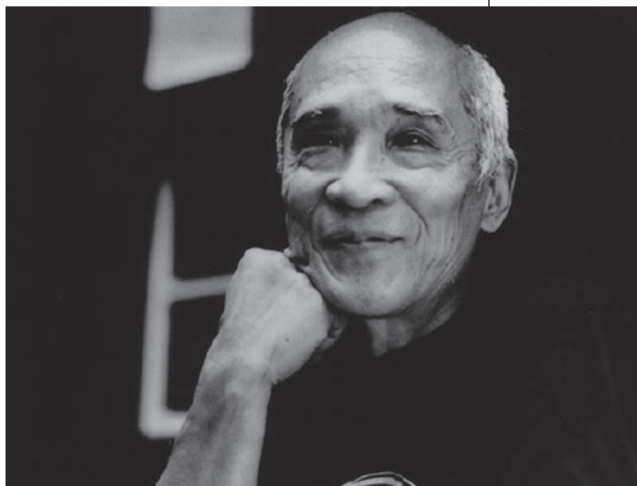
Tamura Rjúicsi (田村隆一, 1923–1998) a második világháború utáni japán irodalom meghatározó szerzője: költő, esszéista és műfordító. Felsőfokú tanulmányait a rangos Meidzsi Egyetemen folytatja, itt szerez diplomát irodalomból és itt ismerkedik meg az (európai) modernizmussal is, ami később egész életművére nagy hatással lesz. 1947-ben alapítják meg fiatal költő barátaival – többek között Ajukava Nobuóval – saját folyóiratukat, amit T. S. Eliot verse után *Arecsinek* (荒地) vagyis *Átokföldjének* neveznek el. Első önálló kötete 1956-ban jelenik meg *Négyezer nap és éj* (四千の日と夜) címmel, a háború utáni évtizedben íródott verseiből válogatva. Második kötete, az 1962-es *Szavak nélküli világ* (言葉のない世界) megjelenésétől a 20. század második felének

egyik legfontosabb japán költőjeként tartják számon. Élete során huszonöt-nél több verseskötetet, két novelláskötetet, számtalan esszét és tekintélyes mennyiségű fordítást publikált – egyebek mellett Agatha Christie tucatnyi könyvét ültette át japánra. 1998-ban hunyt el, utolsó, posztumusz kötete szintén ebben az évben jelent meg *A megtért utazó* (帰ってきた旅人) címmel.

Tanikava Suntaró (谷川俊太郎, 1931. december 5. –) a kortárs japán irodalom vitán felül leghíresebb és legfontosabb költője. Sokoldalú alkotó, a versek mellett a kezdetektől foglalkozik dalszövegek, drámák és esszék írásával is. Első kötete 1952-ben jelent meg *Kétmilliárd fényévnyi magány* (二十億光年の孤独) címmel, amivel

mind a szakmán belül, mind az olvasóközönség körében komoly sikert aratott. Nemcsak kiemelkedően termékeny szerző – csak versesköteteinek száma 60 fölött jár –, de fáradhatatlan kísérletező kedve is közismert, azon kevés japán költők közé tartozik, akik írtak szonettet, ő ráadásul egy egész kötetnyit (62 szonett – 六十二のソネット; 1953). Többek között írt még gyerekverseket, „dalokat” (うた), epikus/narratív szövegeket, kísérleti verseket, satirikus „mondókákat” is, ezek közül nem egy régóta részét képezi az irodalomoktatásnak is. Bár szinte minden kötetében új formát keres a megszólaláshoz, szövegeinek hangvétele a legelejétől fogva jellegzetes, jól felismerhető – a fordíthatóság határán gyakran túleső nyelvi finomságok kombinációja a lehető legegyszerűbb, közérthető megfogalmazással vegyítve.

Josimaszu Gózó (吉増 剛造 – 1939. február 22., Tokió), költő, előadóművész, fotós. A rangos Keiō Egyetem hallgatójaként került kapcsolatba a beat- és jazz-kultúrával épp ekkoriban felfedező fiatal művészek társadalmával, ami döntő hatást gyakorolt egész későbbi munkásságára. Bár pályája során számtalan kötetet publikált – a legelső 1964-ben (*El*)*Indulás* (出発) címmel –, életművét leginkább a folyamatos kísérletezés jellemzi, élő előadásainak intermedialis határlépcséitől (gyakran) többnyelvű, laza asszociációkból építkező, narratív prózaverseiig. Ezek mellett zenével kísért, recitáló felolvasások, hangköltészeti és zenekari performanszok, saját fotókkal illusztrált verseskötetek és kísérleti rövidfilmek gazdagítják amúgy is egyedülálló életművét. Szerzőként is és előadóként is a mai napig aktív, a japán irodalom élő klasszikusainak egyike.

Tanikava Suntaro

Josimaszu Gózó

E három szerzőtől az évek alatt körülbelül 20 verset fordítottam le összesen, ami a leírtak fényében jól láthatóan: szinte semmi. A munkában nyújtott rengeteg segítségért, tanácsaikért pedig köszönettel tartozom Vihar Juditnak és Erdős Ágnesnek.